

Česká lyra. Nárys české lyriky novodobé. Uspořádal Frant. S. Procházka

Anthologie moderní poesie české, která objímá její vývoj od Nerudy a Háška do dní nejposlednějších a podává ukázky asi ze 150 veršovců, sleduje, jak praví v úvodě jejím pan pořadatel, dvojí cíl: registrační a popularisační. Registrační to znamená p. Procházkovi: narýsovat celkovou evoluci moderní poesie české a podepřít ji největším počtem jmen básnických nebo veršovníckých. Autor snažil se dáti svému výběru nejprve jakýsi podklad filosofický tím, že utřídil látku v šest kapitol ideových: I. Život, láska a píseň; II. Vlast a svět; III. Příroda, krása, umění; IV. Společnost a práce; V. Pravda a moudrost; VI. Bůh, věčnost a záhrobí. Do těchto kategorií rozdělil pak všecek vybraný materiál chronologickým pořadem: na prahu každé kategorie stojí Neruda některou svou básní a na konci pánové nejmladší, jako Martínek, Sula, Trýb, Broman, Karel Šelep a j. Nejprve jest třeba uznati opravdovou lásku a péči, s níž se podjal pan pořadatel svého úkolu; přečetl obětavě řadu knížek ceny často velmi pochybné a odevšad snažil se zachrániti nejvíc, co se zachrániti dalo. Mé stanovisko k anthologiím jest však z principu málo vliďné: viním je, a tuším ne neoprávněně, že veliké básníky zmenšují a malým básníkům dávají jakýsi ilusorní význam, kterého nemají. Velký básník chce býti čten v celku, v celém díle, v celé knize. Velikost jeho jest ne v detailech, ale v celkové architektonice, ve vnitřním dramatu a jeho peripetiích, jichž dvíh i klad ztělesňuje ve své knize. Anthologie, jak známo, není možno dělati s užitkem z epiků Homéra nebo Mickiewicze, Lamartina nebo Puškina; ale i velcí lyrikové jako Goethe, Shelley, Lermontov, Baudelaire pochodí při nich vždy špatně: zdrobňují je a staví je na úroveň duchů mnohem menších, neboť hledí na všechny týmž úzkým zorným úhlem, vhnání je na totéž malé zorné pole. A tak

není možno upřítí, že v anthologii p. Procházkově čteme nejednu nesitelnou báseň od veršovce, který nenapsal žádného celého díla uměleckého, t. j. žádné opravdové a čestné sbírky lyrické. Svedl jen několik více méně pestrých lyrických střípků, z nichž jeden nebo dva, náhodou zaokrouhlenější, podařilo se vyloviti a vyloupnouti snaživé ruce p. Procházkově z jeho knižní mosaiky.

Soudím však nadto, že tímto množstvím jmen často umělecky bezvýznamných ztížil a místy i znemožnil si pan Procházka svůj vlastní úkol: podati evoluční čáru moderní poesie české. Pan Procházka nevolil svá kriteria bez rozmyslu ani ne zvláště nešťastně: bylo by sice možno přítí se o nejedno z nich, není-li vnějškové a vystihuje-li dost zblízka vnitřní lyrický proces. Ale budiž! Vezměme na př. hymnickou nebo meditační poesii kosmickou. Jak tu mohl, kdyby se byl omezil na opravdové vývojně hodnotné básníky moderní, ukázati pan pořadatel postup typů lyrických, seřaditi lyrické temperamenty, odstíniti jednotlivá tvůrčí pojetí a metody a odlišiti jednotlivé sentimenty básnické! Na př. žebříkem: Neruda, Mayer, Vrchlický, Zeyer, Březina, Bojko. Takto pro samé stromy nevidíš lesa a pro tříšť drobných, bezvýznamných jmen nemůže se dobrat vývojové linie.

Pro účel anthologie p. Procházkovy jest také nemalou škodou, že dva z největších našich básníků moderních, Machar a Sova, nepřáli si, aby byli zastoupeni v České lyře, — stanovisko, které chápu a sdílím i svým zásadním odporem ke všem „květoborům“. Jinde zase p. Procházka sám ochudil svou anthologii o nejedno významné jméno i o nejednu významnou báseň lyrickou, pominuv některé moderní autory, kterým náleželo vším vnitřním právem místo v jeho „nárysu české lyriky novodobé“. Nezastoupena jest na př. básnířka tak značné hodnoty umělecké jako pí Benešová; schází tu dále z mladých významných lyrikové Bojko a Otakar Fischer, jména, jež převáží tucet různých rýmařů, jež respektoval p. Fr. S. Procházka; a je-li v knize p. Arnošt Procházka, nutno se ptáti, proč zde není Jiřího Karáska. Pan pořadatel namítne snad, že někteří z jmenovaných (pan Bojko na příklad) nevydali posud knihy a on že přihlížel jen k práci básníků, kteří mají knižní publikaci, ale p. Fr. S. Procházka dovedl od svého principu občas ustoupit, šlo-li na př. o p. Hilberta nebo p. Tejřovského. Proč ne i jinde?

I takto není však anthologie p. Procházkova nezajímavá, a listuje jí, mimoděk jsi nucen promyslet mnoho a mnoho z osudů české poesie. Nejsou to ovšem vždycky myšlenky tak optimistické, jak je projevuje pan pořadatel v úvodě, ale k zásadní skepsi nebo k zásadnímu despektu není také příčiny. Jest možno souhlasiti s p. pořadatelem v tom, že kořeny české poesie jsou zdravé, byť jsi je hledal snad někdy jinde, než je hledá on. Nemálo užitečným dodatkem knihy jest velmi pracná a pečlivá bibliografie všech autorů v České lyře zastoupených.

1. *Italská půda a příroda*

Bylo by mně snad po soudu mnohých zahájiti tyto řádky omluvou, že píši o Itálii, o níž se tolik již napsalo, o Itálii, která věru není novinou a jejíž každý kout jest již několikráte popsán, ofotografován, okreslen, opěn, slovem: důkladně vyssát. A bylo by mně snad připojiti omluvu novou, že píši po pobytu ne právě dlouhém: že bych potřeboval k důkladnějšímu poznání snad tolika měsíců, kolik jsem měl týdnů, a snad tolika let, kolik jsem měl měsíců. Ale neomlouvám se, nýbrž namítám: s Itálií jest to věru zvláštní. Jsou lidé, jimž svěří za měsíc víc tajemství než jiným za rok. Závisí to na stupni vnitřního spříznění, na stupni vnitřní přípravy a zralosti. Přemítavému duchu osvití její slunce často naráz, co unikalo mu doma v mlhy pochyb a nejistot. Stalo se jistě snad každému, kdo se trudil uměleckými nebo básnickými trudy, že pohledy na její věčná arcidíla, na zralou její krásu, na přísný a logický chod jejích dějů uměleckých, na definitivní vykvašenou jejích linii a formu obrátily trud v radost, pochyby v jistotu. Jsou pohledy, které jsou darem nebes; jsou pohledy, které tě rázem odmění za námahu dlouhé, trudné a prašné cesty. Měl jsem několik takových šťastných chvil, dárkyň duševní pohody, v níž se rychleji myslí, dále vidí, vzrušeněji cítí — slovem intenzivněji žije, než jest jinak pravidlem; chvíl, kdy cítíš, že božstvo, jež každý z nás v sobě nosí, promluvílo, poněvadž jemu, jindy němému, otevřela ústa shoda podmínek, které se náhle naplnily.

V Itálii vzrušovala a jímala mne zvláštním způsobem často již příroda. Její charakteristikon jest, že jest mnohem méně přírodou než příroda naše; že jest mnohem civilizovanější, mnohem více dílem rukou lidských než u nás. Italská krajina, alespoň krajina toskánská neb um-